

ANALIZA RAZVIJENOSTI SEKTORA MSPP-A U REPUBLICI SRBIJI

THE ANALYSIS OF DEVELOPMENT OF THE SME SECTOR IN THE REPUBLIC OF SERBIA

Milanović Mirko | Agricultural University Plovdiv, Faculty of Economics, Bulgaria | mirko@vivatravel.rs

UDK: 005.412:334.71(497.11)
005.52:334.713

Sažetak

Sve je više dokaza širom sveta da sektor malih, srednjih preduzeća i preduzetnika (MSPP-a) ima veoma važnu ulogu u ekonomskom razvoju bilo koje zemlje bez obzira da li se radi o zemljama sa razvijenim ekonomijama, zemljama u razvoju ili zemljama u tranziciji. U Republici Srbiji sektor malih, srednjih preduzeća i preduzetnika (MSPP-a) takođe predstavlja veoma važan faktor razvoja ekonomije. Danas ovaj sektor ima sklonosti da više koristi intenzivne proizvodne procese od velikih preduzeća i da na taj način značajno doprinese povećanom zapošljavanju, stvaranju prihoda i smanjenju siromaštva.

Rad se bavi analizom razvijenosti sektora MSPP-a u Republici Srbiji sa posebnim osvrtom na period od 2015.-2017. godine.

Abstract

There is growing evidence around the world that the sector of small, medium enterprises and entrepreneurs (SMEs) has a very important role in the economic development of any country, whether it is about countries with developed economies, developing countries or countries in transition. In the Republic of Serbia, the sector of small, medium enterprises and entrepreneurs (SMEs) is also a very important factor in economic development. Today, this sector has a tendency to make more use of intensive production processes than large companies and thus significantly contribute to increased employment, income generation and poverty reduction.

The paper deals with the analysis of the development of the SME sector in the Republic of Serbia with special reference to the period from 2015-2017.

Ključne reči: sektor malih, srednjih preduzeća i preduzetnika (MSPP), razvoj, Srbija

Key words: sector of small, medium enterprises and entrepreneurs (SMEs), development, Serbia

JEL klasifikacija: L26

Uvod

U današnjim uslovima poslovanja sektor MSPP-a predstavlja važan faktor ne samo razvoja inovacija već i poboljšanja konkurentnosti zemalja, razvoja preduzetništva i povećanja produktivnosti. Po Avlijašu [1] strateška važnost MSP-a ogleda se u sledećem:

- Razvoj MSP sektora pomaže u restrukturiranju velikih neefikasnih preduzeća
- MSP ublažavaju monopolski uticaj velikih preduzeća i kompanija nudeći konkurentnu robu i usluge, u skladu sa promenama u modernim ekonomijama
- Osnovna karakteristika malih industrijskih preduzeća jeste da proizvode prvenstveno za domaće tržište, koristeći uglavnom nacionalne resurse.

Organizacija za poslovnu saradnju i razvoj (OECD) navodi da „u svim zemljama na svim nivoima razvoja mala i srednja preduzeća imaju važnu ulogu u postizanju ciljeva održivog razvoja, promovišući inkluzivni i održivi ekonomski rast, obezbeđujući zaposlenost i pristojan rad za sve, promovišući održivu industrijalizaciju i podstičući inovacije i smanjujući nejednakosti u prihodima,, [2]. Njihova uloga posebno je značajna u zemljama u tranziciji koje se suočavaju sa problemima visoke nezaposlenosti, niskog stepena privredne aktivnosti, nedovoljne konkurentnosti i nedostatka investicija, i u kojima su još uvek prisutna velika neefikasna državna preduzeća[3].

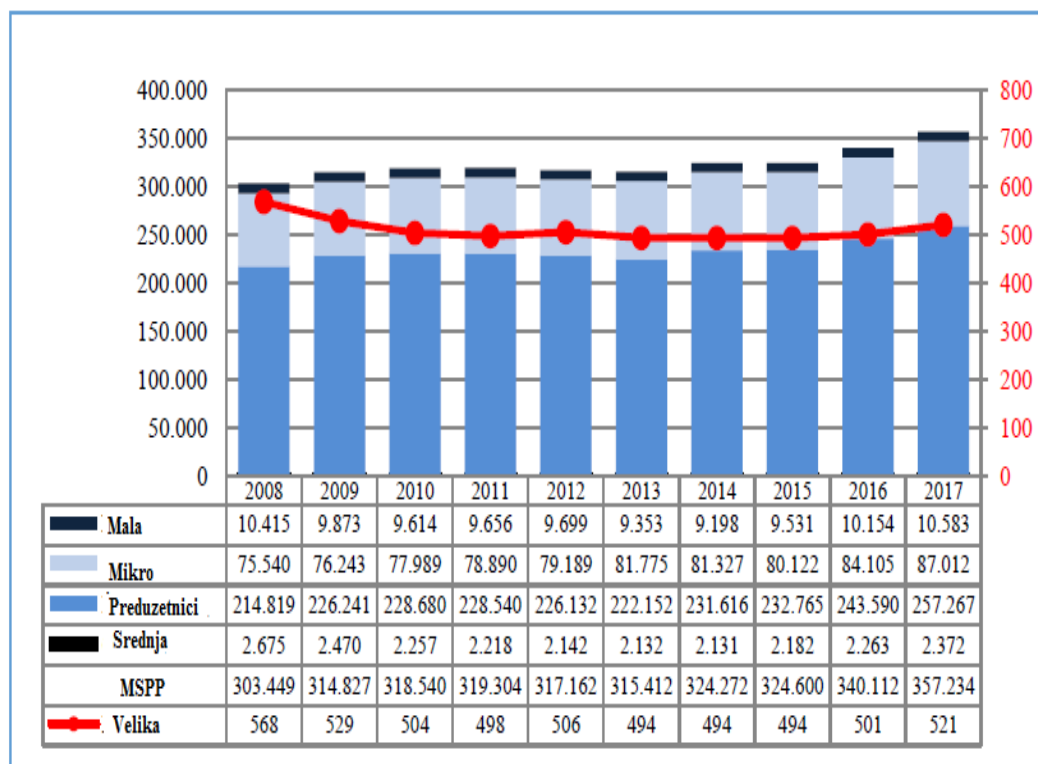
Sektor MSPP-a u Srbiji čini 99,9% ukupno aktivnih preduzeća, učestvuje sa 35% u bruto dodatoj vrednosti (BDV) Srbije i zapošljava oko 2/3 zaposlenih u nefinansijskom sektoru. Analiza stanja sektora MSPP-a je veoma značajna tema u svim zemljama, što pokazuju i studije mnogih autora kao npr. u Turskoj (Karadag,2015) [4], Rumuniji (Stanciu 2014) [5], Bugarskoj (Georgieva, 2020) [6], Sloveniji (Potocan, Nedelko, 2014) [7] u Srbiji (Vujičić, Stevanović, Ristanović, 2019) [8], Ivković, Čukanović, Karavidić, Vujičić (2012)[9].

Stanje sektora MSPP-a u Republici Srbiji u periodu od 2008-2017. godine

Mala i srednja preduzeća su jedan od ključnih faktora dinamičnog privrednog razvoja i smanjenja visoke stope nezaposlenosti, posebno mladih i teže zapošljivih kategorija društva [10]. Njihova važnost ogleda se u značajnoj fleksibilnosti, ali i u povećanju efikasnosti korišćenja inputa [11]. Kako konkurentsku prednost ne treba povećavati smanjenjem troškova, već kvalitetnom proizvodnjom, inovativnošću, stalnim razvojem proizvoda i usluga, sveobuhvatnim konceptom usluga ili sposobnošću brzog odgovora na zahteve kupaca [12] mogućnosti za sve navedeno su prepoznate u ovom sektoru koji poslednjih godina beleži značajan razvoj.

Analizom broja MSPP-a u Republici Srbiji u periodu od 2008.-2017. godine dolazi se do zaključka da je u posmatranom periodu broj MSPP-a varirao po godinama. U periodu od 2009.-2015. godine broj malih preduzeća je zabeležio pad u odnosu na 2008. godinu, da bi se u 2016. i 2017. godini zabeležio porast broja malih preduzeća. Srbija se tokom 2009. godine suočila sa svetskom ekonomskom krizom zbog koje je došlo do zaustavljanja pozitivnih trendova privrednog razvoja kao što su: opadanje privredne i spoljnotrgovinske aktivnosti, rast nezaposlenosti, smanjenje investicija itd. Osim krize, tranziciona kretanja i prestrukturiranje privrede uticali su na smanjenje broja zaposlenih bez započinjanja značajnijeg novog investicionog ciklusa koji bi trebalo da ponovo angažuje slobodnu radnu snagu. U uslovima cikličnog delovanja ekonomskih kriza na svetskom nivou pitanje efikasnosti privrednih sistema i privrednih subjekata samo se još više zaoštrava i zahteva preispitivanje strategija i politika rasta i razvoja na svim nivoima [9]. Međutim, to nije bio slučaj sa mikro preduzećima koja su u periodu od 2008.-2014. godine zabeležila porast, ali 2015. godine ova preduzeća su zabeležila mali pad, da bi u 2016. i 2017. godini došlo do porasta broja ovih preduzeća.

Varijacije su zabeležene i kod broja preduzetnika u posmatranom periodu, dok su srednja preduzeća u istom periodu od 2008.-2017. godine zabeležila pad u broju u odnosu na 2008. godinu (Grafikon 1.)

Grafikon 1: Broj privrednih subjekata u periodu od 2008.-2017. godine [13]

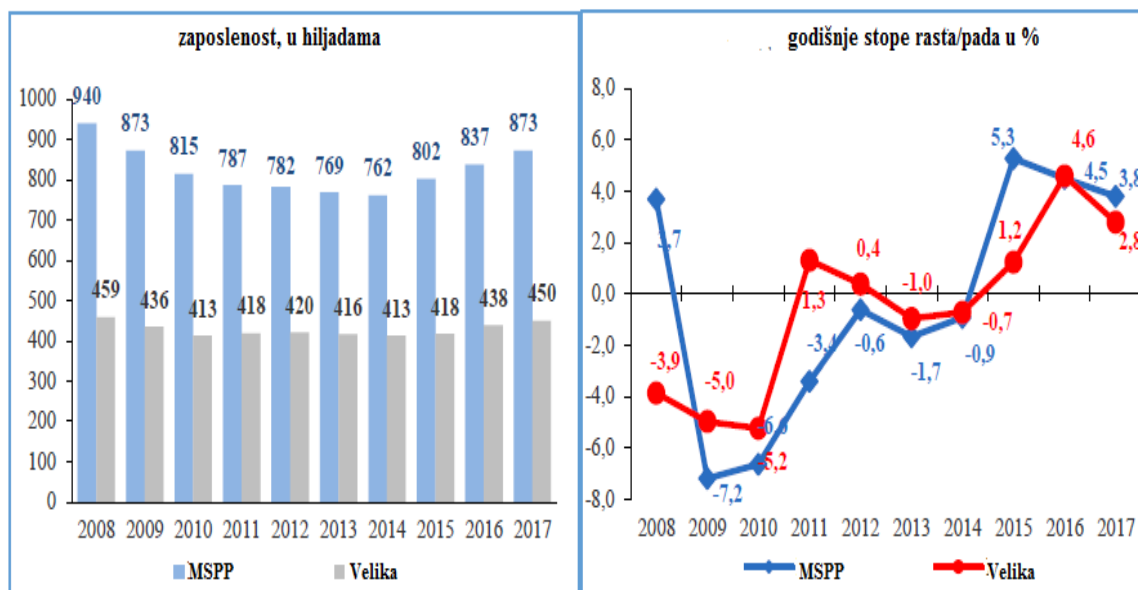
Po Izveštaju o malim i srednjim preduzećima za 2017. godinu broj osnovanih i ugašenih preduzeća u periodu od 2008.-2017. godine pokazuje da je od 2013. godine broj osnovanih preduzeća bio veći od broja ugašenih preduzeća što možemo povezati sa povoljnijim poslovnim okruženjem. U 2017. godini osnovano je 43.446 privrednih subjekata, što je za 18.778 više od ugašenih privrednih subjekata (24.668). Ukupan neto efekat (broj osnovanih/broj ugašenih privrednih subjekata) u 2017. godini je pozitivan - na svakih 10 ugašenih privrednih subjekata osnuje se 18 novih, pri čemu je taj odnos povoljniji kod preduzeća (na 10 ugašenih preduzeća osnuje se 304 nova) u odnosu na preduzetnike (na svakih 10 ugašenih preduzetnika osnuje se 16 novih).

Tabela 1: Osnovni pokazatelji poslovne demografije u Srbiji u periodu 2010-2017. godine [13]

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Osnovana	44.765	40.706	38.848	39.666	37.311	41.614	42.044	43.446
Ugašena	46.553	48.869	40.208	39.077	29.669	35.116	24.728	24.668
Neto	-1.788	-8.163	-1.360	589	7.642	6.498	17.316	18.778
Neto efekat	1,0	0,8	1,0	1,0	1,3	1,2	1,7	1,8
Stopa osnivanja u %	13,5	12,5	12,0	12,3	11,3	12,6	12,5	11,7
Stopa gašenja u %	14,0	15,0	12,4	12,1	9,0	10,6	7,3	6,6
Stopa opstanka u %	61,8	63,8	59,1	64,0	67,5	69,3	70,9	73,6

Analizom zaposlenosti u sektoru MSPP-a u periodu od 2008. godine do 2017. godine možemo zaključiti da je u periodu od 2009.-2014. godine sektor MSPP beležio kontinuiran pad zaposlenosti, gde je u 2009. godini zbog ekonomske krize zabeležen najveći pad (za 7,2%). U 2015. godini zabeležena je tendencija rasta ukupne zaposlenosti nefinansijskog sektora koja je nastavljena u 2016. i 2017. godini, što je rezultat povećanja zaposlenih u svim preduzećima, ali još uvek nije dostignut nivo zaposlenosti iz predkriznog perioda. Zaposlenost nefinansijskog sektora u 2017.

godini povećana je za 47.983 radnika (+3,8%) i to u: sektoru MSPP za 35.930 radnika (+4,3%), mikro za 3.817 radnika (2,5%), malim za 9.699 radnika (4,8%), srednjim za 12.317 radnika (5,8%) i velikim preduzećima za 12.053 radnika (2,8%) (Ministarstvo privrede, 2018).

Grafikon 2: Kretanje zaposlenosti u periodu od 2008.-2017. godine [13]

Analiza razvijenosti sektora MSPP-a u periodu od 2015-2017. godine

Sektor MSPP-a je u 2017. godini zabeležio porast kako broja preduzeća u odnosu na 2016. godinu tako i broja zaposlenih. Najveći broj zaposlenih zabeležen je u srednjim preduzećima. Po Izveštaju o malim i srednjim preduzećima i preduzetništvu, BDV je u 2017. godini nastavio trend rasta ali sa nešto manjim tempom u odnosu na 2016. godinu.

Tabela 2. nam pokazuje indikatore razvijenosti sektora MSPP-a u periodu od 2015.-2017. godine.

Tabela 2: Indikatori razvijenosti sektora MSPP-a u periodu od 2015.-2017. godine

	MSPP			Velika			Ukupno			Učešće MSPP-a %		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017
Broj preduzeća	324.600	340.112	357.234	494	501	521	325.094	340.613	357.755	99,8	99,9	99,9
Broj zaposlenih	801.719	837.532	873.462	418.538	437.910	449.963	1.220.257	1.275.442	1.323.425	65,7	65,7	66,0
Promet(mil.din.)	6.302.870	6.609.879	7.164.098	3.197.947	3.539.947	3.763.035	9.500.486	10.149.826	10.927.133	66,3	65,1	65,6
BDV(mil.din.)	1.096.750	1.222.519	1.325.728	805.147	953.383	1.014.194	1.901.897	2.175.902	2.339.922	57,7	56,2	56,7
Izvoz (mil.din.)	635.312	669.259	716.645	804.486	969.179	1.095.675	1.439.798	1.638.438	1.812.321	44,1	40,8	39,5
Uvoz(mil.din.)	1.087.080	1.180.263	1.256.385	835.919	914.431	1.048.062	1.922.999	2.094.694	2.304.447	56,5	56,3	54,5
Robni bilans (mil.din.)	-451.768	-511.005	-539.739	-31.433	54.749	47.613	-483.201	-456.256	-492.126	93,5	-	-
Investicije (mil.din.)	300.621,8	331.923,6	-	244.081,5	286.042,6	-	544.703,3	617.966,2	-	55,2	53,7	-

Izvor: Kalkulacija autora na osnovu Izveštaja o malim i srednjim preduzećima i preduzetništvu za 2016. i 2017. godinu, Ministarstvo privrede RS [13][14][15]

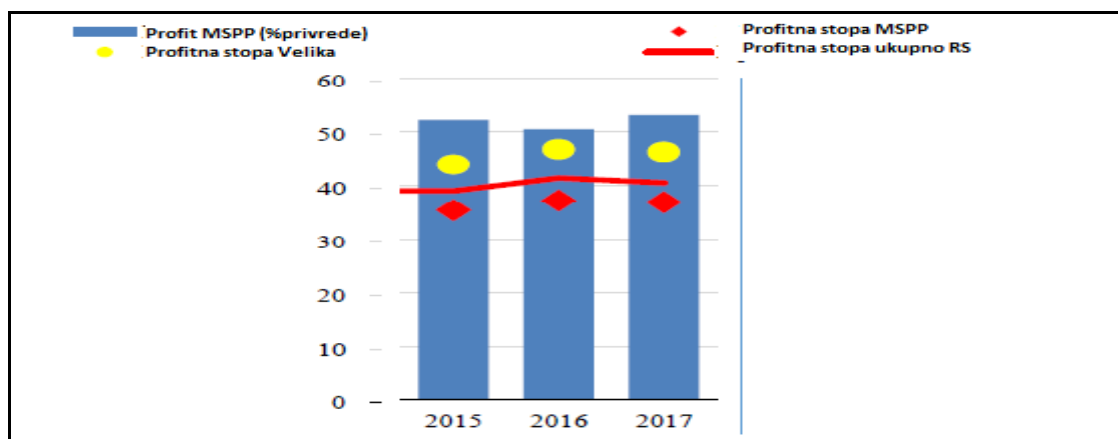
Broj zaposlenih u posmatranom periodu je zabeležio rast ne samo u sektoru MSPP-a već i u sektoru velikih preduzeća. U 2016. godini u odnosu na 2015. godinu zabeležen je trend rasta prometa i BDV sektora MSPP-a. U 2016. godini u odnosu na 2015. godinu promet je bio veći za 3,6%, a BDV za 10,1%, dok je u 2017. godini u odnosu na 2016. godinu promet bio veći za 5,2% a BDV za 5,3 što je sporiji rast u odnosu na 2016. godinu.

Izvoz u 2016. godini u odnosu na 2015. godinu je porastao za 4,1%, dok je u 2017. godini u odnosu na 2016. godinu zabeležen porast od 4,0%.

U 2016. godini rast uvoza po višoj stopi od rasta izvoza uticao je da dođe do povećanja deficita sektora MSPP-a (11,8%) koji je iznosio u 2016. godini -511.005 mlrd. dinara. Međutim, u 2016. godini sektor velikih preduzeća je prvi put zabeležio suficit u spoljnotrgovinskoj robnoj razmeni i to u iznosu od 54.749 mlrd. dinara. I u 2017. godini došlo je do povećanja deficita sektora MSPP (-539,7 mlrd. dinara) zbog povećanja uvoza malih privrednih društava. Međutim, trend porasta suficita u spoljnotrgovinskoj robnoj razmeni velikih preduzeća je nastavljen i iznosio je 47,6 mlrd. dinara u 2017. godini.

Investicije su u periodu od 2015.-2016. godine zabeležile rast (podaci za 2017. godinu nisu bili raspoloživi) za ove sektore.

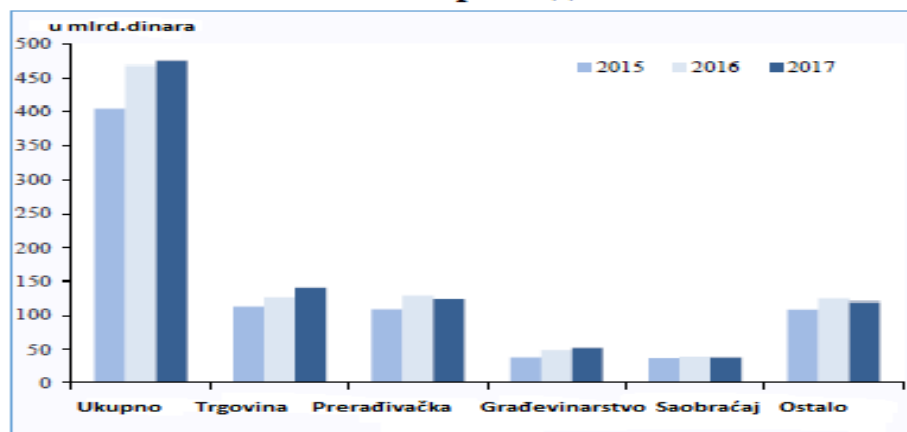
Sektor MSPP je u 2016. godini stvorio profit u vrednosti od 454,6 mlrd. dinara, dok je u 2017. godini stvorio profit u vrednosti od 475,4 mlrd. dinara - 50,6% nefinansijskog sektora (939,2 mlrd. dinara). Najveći deo profita sektora MSPP u 2016. godini realizovala su srednja preduzeća (36,2% sektora MSPP, odnosno 18,3% nefinansijskog sektora) čiji je rast zabeležen i u 2017. godini (37,2% sektora MSPP, odnosno 18,9% nefinansijskog sektora).

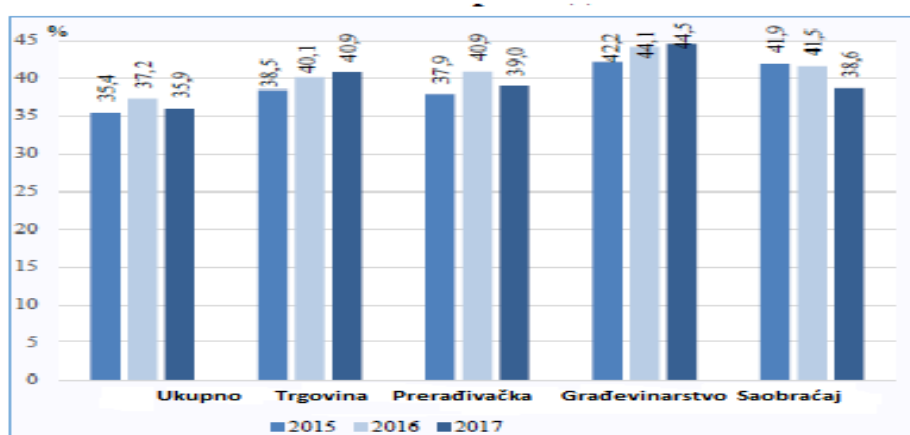
Grafikon 3: Profit sektora MSPP-a [13]

U 2016. godini kao i u 2017. godini sektor MSPP ostvaruje veći profit od velikih preduzeća u većini delatnosti, osim u sektorima: Prerađivačka industrija, Snabdevanje električnom energijom, gasom i parom i Snabdevanje vodom i upravljanje otpadnim vodama, gde velika preduzeća imaju odlučujući uticaj na visinu ostvarenog profita.

Nerentabilno poslovanje MSPP-a su u 2016. godini zabeležili u sektorima Finansijske delatnosti i delatnosti osiguranja, Državna uprava i obavezno socijalno osiguranje, dok je u 2017. zabeleženo pored ova dva sektora i u još jednom sektoru, Delatnost domaćinstva kod poslodavca.

Grafikon 4: Profit MSPP-a po sektorima delatnosti [13]

Grafikon 5: Profitabilnost MSPP-a po sektorima delatnosti [13]

MSPP-a su u 2015. godini više od 2/3 profita (73,4%) ostvarila u sektorima Trgovina na veliko i malo (27,9%), Prerađivačka industrija (26,8%) Građevinarstvo (9,5%) i Saobraćaj (9,2%), dok je u 2016. godini profit ostvaren u Trgovina na veliko i malo (27,0%), Prerađivačka industrija (27,6%), Građevinarstvo (10,3%), i Saobraćaj (8,4%). U 2017. godini je prema podacima oko 3/4 profita sektora MSPP (74,8%) ostvareno u sektorima Prerađivačka industrija (26,0%), Trgovina na veliko i malo (29,6%), Građevinarstvo (11,0%) i Saobraćaj (8,1%).

Zaključak

Razlike u ekonomskim kretanjima u pojedinim zemljama koje su u sličnoj fazi razvoja, ukazuju na postojanje uspešnih i manje uspešnih zemalja. Kako današnje uslove poslovanja karakterišu stalne promene neophodno je tražiti balans između ekonomske samostalnosti i uključenosti u međunarodnu ekonomiju. Sektor malih i srednjih preduzeća je izuzetno značajan za privredni razvoj Srbije što je pokazala i analiza razvijenosti ovog sektora.

Bibliografija

- [1] Avlijaš R.(2008) Preduzetništvo i menadžment malih i srednjih preduzeća, Univerzitet Singidunum, Beograd
- [2] OECD. (2017). Enhancing the Contributions of SMEs in a Global and Digitalised Economy (2017). Organisation for Economic Co-operation and Development
- [3] Ilić Đ.(2018) Razvoj i mesto preduzetništva u privredi Republike Srbije, Trendovi u poslovanju, Visoka poslovna škola strukovnih studija ,, Prof. dr radomir Bojković,, Kruševac, vol. 6, br. 1, str. 1-10
- [4] Karadag H. (2015),,, The Role and Challenges of Small and Medium-sized Enterprises (Smes) in Emerging Economies: An Analysis from Turkey,, Business and Management Studies Vol. 1, No. 2; September 2015 ISSN 2374-5916 E-ISSN 2374-5924 Published by Redfame Publishing
- [5] Stanciu, R.D.(2014) Do Romanian Small and Medium-sized Enterprises Use Performance Management? An Empirical Study. Procedia - Social and Behavioral Sciences, Vol. 124, pp. 255–262
- [6] Georgieva s. (2020) ,,Support for Improving the International Performance of Small and Medium-Sized Enterprises,, Economic Alternatives, 2020, Issue 1, pp. 164-183
- [7] Potocan, V., Nedelko, Z. (2014), "Management Innovativeness: A Case of Slovenian Small and Medium Enterprises", Transformations in Business & Economics, Vol. 13, No 1 (31), pp.41-59.
- [8] Vujičić S., Tošović Stevanović A., Ristanović V. (2019) THE ROLE OF SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES IN THE DEVELOPMENT OF THE REPUBLIC OF SERBIA, 41st International Scientific Conference on Economic and Social Development – Belgrade, 23-24 May 2019
- [9] Ivković D., Čukanović Karavidić M., Vujičić S. (2012) Small and Medium-Sized Enterprises as a Factor of Serbian Economy, Economic Analysis, Institute of Economic Sciences, Belgrade Vol.45, No.3-4
- [10] Aničić J., Aničić D., Vasić N. (2017) Razvoj preduzetništva i finansijske performanse sektora MSP u Srbiji, Ekonomika, Društvo ekonomista "Ekonomika", Niš ,vol. 63, br. 4, str. 29-39
- [11] Popović B., Ceranić S., Paunović T. (2016) Primena I - odstojanja i koeficijenta separabilnosti u oceni poslovanja MSP u agrobiznisu, Ekonomika poljoprivrede, Naučno društvo agrarnih ekonomista Balkana, Beograd i Institut za ekonomiku poljoprivrede, Beograd i Akademija ekonomskih nauka, Bukurešt, vol. 63, br. 3, str. 1039-1052
- [12] Radović Marković M., Salamzadeh A., Vujičić S.(2019) ,,Selection of organization models and creation of competences of the employed people for the sake of competitiveness growth in global business environment,, International Review, Visoka škola za poslovnu ekonomiju i preduzetništvo, Beograd, br. 1-2, str. 64-71
- [13] Ministarstvo privrede, Sektor za razvoj malih i srednjih preduzeća i preduzetništva (2018) Izveštaj o malim i srednjim preduzećima i preduzetništvu za 2017. godinu, Beograd
- [14] Ministarstvo privrede, Sektor za razvoj malih i srednjih preduzeća i preduzetništva (2017) Izveštaj o malim i srednjim preduzećima i preduzetništvu za 2016. godinu, Beograd
- [15] Ministarstvo privrede, Sektor za razvoj malih i srednjih preduzeća i preduzetništva (2016) Izveštaj o malim i srednjim preduzećima i preduzetništvu za 2015. godinu, Beograd